

SOCIETAT

La sardana en un món multicultural¹

Lluís Subirana

Em permetran que comenci la meva intervenció amb unes paraules d'agraïment dirigides a la Comissió del Pubillatge per la seva confiança en encarregar-me la redacció i lectura d'aquest document que, més que una lliçó magistral, pretén ser una reflexió en veu alta sobre la sardana i tot el que pot representar en el nostre viure d'avui.

Permetin-me, també, una referència personal abans d'entrar en matèria. Em considero un sabadellenc nascut a Esparreguera, on hi vaig passar els primers 13 anys de la meva vida. En els meus records d'adolescent, ja hi tenen especial protagonisme els fets relacionats amb la cultura i l'estudi: els mètodes pedagògics imperants a l'època a les escoles nacionals, les personalitats que venien a casa a veure el museu que el meu pare hi tenia instal·lat, la participació a les representacions de la Passió, fent "de poble", que en dèiem llavors, embadalit amb les actuacions del meu oncle Francesc Subirana en el paper de Judes, les actuacions a les festes d'Homenatge a la Vellea, recitant poesies, les visites a la biblioteca, les excursions a peu a Montserrat, els amics d'escola i de jocs, alguna amiga del veïnat i els partits de futbol al carrer, teixeixen els fils de la meva memòria d'esparreguerí.

Pel que fa a les sardanes, recordo molt bé haver-ne après a ballar en un curs impartit a l'antic Patronat, però no recordo haver anat mai a cap ballada, possiblement perquè en aquells temps només se'n devien fer per la festa major, i encara gràcies. Avui, en canvi, Esparreguera és un referent cultural i ha estat proclamada Pubilla Universal de la Sardana, mentre que jo he publicat diversos llibres, he escrit comunicacions, ponències i he fet conferències i desenes d'articles sobre la sardana i el seu entorn.

Pot semblar, doncs, que per a mi aquest encàrrec és un pur tràmit, molt fàcil de complimentar. I no és pas així. Precisament el fet d'haver escrit tant sobre el tema, d'haver-me llegit totes les lliçons magistrals escrites per rellevants personalitats de l'àmbit cultural i sardanista que m'han precedit, em condiona i m'obliga a intentar de no repetir-me massa. Per això els deia que em limitaria a fer unes reflexions en veu alta sobre el present de la sardana i el seu immediat futur, tota vegada que sobre la seva història, el seu simbolisme i la seva gent més representativa, ja se n'ha parlat abastament.

Un dels grans reptes del nostre temps és el de com fer possible una societat cultural diversa, multiètnica i multilingüe sense perdre la identitat. Com fer possible el diàleg entre cultures, religions i llengües, i com fer possible la comprensió de tots mitjançant la llengua i la cultura de cada u.

La sardana, impulsada pels corrents polítics i socials de finals del segle XIX, és avui una de les poques manifestacions dansades de la nostra cultura popular que, de manera regular i quotidiana, és present a la majoria de pobles i ciutats de Catalunya. Els seus valors han estat elevats a la categoria de símbol pel mateix poble que l'ha popularitzada. El foment de les tradicions i la reivindicació dels símbols són senyals d'identitat que ajuden a mantenir i projectar

la personalitat d'un poble, d'una nació. Cultura, poble i nació són, per tant, una característica que ens singularitza.

Succeeix, però, que per davant del reconeixement explícit del ric patrimoni que representa la cultura popular, amb la sardana com a un dels elements principals, s'hi han interposat nous conceptes, suposadament més "progressistes" com, per exemple, el de la multiculturalitat. Res a dir si no fos que sota aquest concepte s'hi han aixoplugat determinats interessos polítics i una bona ració d'autoodi de molta gent que, emparats en un suposat sentit de la universalitat, han transgredit el principi elemental de que tota riquesa cultural, per esdevenir universal, s'ha de fomentar sobre la base del reconeixement i estima de les pròpies arrels. Al meu entendre, el futur no és barrejar cultures sinó fer normal, acceptable i respectable la diversitat cultural.

Una bona promoció institucional de la cultura popular seria, doncs, un bon mitjà per a la participació, i posterior integració, de gent procedents d'altres cultures, perquè és molt més fàcil conèixer i arribar a estimar el país que l'acull participant en les seves manifestacions festives.

En aquest context, la sardana pot esdevenir una dansa i una música que, a més de la seva pròpia funció festiva, transmeti connotacions sensorials equiparables als grans moviments ètics que avui interessen a gran part de la societat i molt especialment al jovent. Pacifisme, ecologisme, germanor, solidaritat, haurien de ser arguments a difondre dins

d'una nova estratègia de promoció de la sardana que sumés al seu reconegut valor de dansa tradicional catalana aquests elements d'interès general i d'ampli ressò universal.

Però, perquè això sigui així, cal lluitar contra un cert "passotisme" col·lectiu que es va estenent en el conjunt de la societat i que tendeix a menysprear tot allò que prové de la cultura d'arrel tradicional i popular, i el que és més greu, a ignorar la pròpia història. Així mateix, cal reconduir l'oferta sardanista vers les tendències actuals, cosa aquesta que no vol dir pas renunciar al passat ni trair cap dels postulats sardanistes que han fet possible que la sardana, superant fases de més o menys esplendor, arribés viva i activa als nostres dies.

Mantenir les tradicions té un valor inqüestionable, però ho hem de fer amb un constant sentit de superació i adaptació. Si la sardana no s'hagués adaptat constantment a les circumstàncies sociopolítiques que li han tocat viure, si no hagués evolucionat adaptant-se a les noves maneres i als canvis de tota mena que la societat ha anat incorporant, si el fet de ballar sardanes no hagués anat assimilant els elements propis de cada època: entorn, vestuari, costums, mitjans, etc., no estariem parlant d'una dansa viva, d'una dansa que cal projectar al futur, sinó d'una dansa de l'antigor que haurien de recuperar els esbarts.

Amb això vull dir que la paraula evolucionar, en referir-se a la dansa tradicional de la sardana, no s'ha d'interpretar com una contradicció, com l'element desvertebrador d'una tradicional manera de fer, sinó com una qüestió imprescindible perquè aquesta tradició s'insereixi activament adaptada al moment que li toca viure, única garantia de la seva pervivència. Estimar la tradició no vol dir només fer una vindicació inflexible dels models del passat sinó, també, recuperar una manera de ser i de fer tradicional i vincular-la als nostres dies, és a dir, **vivificar-la** en el present amb totes les seves exigències.

Un present en el qual la constant activitat sardanista no té l'espai ni el ressò equivalent als mitjans públics, premsa, ràdio, televisió. Una activitat sardanista que, malgrat hagi disminuït els darrers 10 anys, a causa de factors econòmics i sociopolítics que condicionen la seva expansió, continua sent molt important, com ho demostren els 3.000 actes celebrats l'any 2005.

És comprensible, però, que entre el sardanisme, aquest descens del número actes organitzats en relació a deu anys enrere causi una certa preocupació. L'estat de salut de la sardana, el seu present i el seu futur, han estat sempre tema de conversa entre els diversos sectors de l'activitat sardanista amb opinions al respecte contradictòries i emetent-se judicis sovint poc o gens contrastats amb la realitat.

Una realitat que és diversa ja que es pot parlar sobre l'estat dels aplecs, de les ballades, dels concerts, dels concursos de colles sardanistes, de les cobles, dels músics, dels compositors, de l'ensenyament, de l'edició, etc. I, també, en funció de quina sigui l'àrea geogràfica en la qual es desenvolupa determinada activitat.

Darrerament, però, aquesta preocupació pel futur de la sardana ha generat algunes manifestacions que, curiosament, sí que se n'han fet ressò el mitjà de comunicació i han transmès una certa sensació de preocupació i desànim entre diversos sectors del sardanisme. Una preocupació i desànim que cal transformar en propostes i projectes tendents a recuperar l'optimisme i la confiança en el paper que a la sardana li correspon en la complexa dinàmica d'utilització del temps de lleure de la societat actual.

Per això cal que primer ens definim: la sardana és només una dansa i una música, o és **alguna cosa més**? Perquè si és, com jo crec i molts diem, **alguna**

cosa més, aquesta **alguna cosa més**, no està formada per un conjunt inseparable de sentiments, idees, sensacions i, fins i tot, d'opcions socials i polítiques?

Aquest concepte de dansa nacional que s'ha atribuït a la sardana és degut a la dansa, a la música o, precisament, a aquesta **alguna cosa més** que representa? Per tant, si n'hi ha de crisi a la sardana, aquesta no té, només, el seu origen en la dansa o en la música sinó, fonamentalment, en el seu valor afegit, o sigui en aquesta **alguna cosa més**. El factor crisi es genera en l'àmbit social al qual pertany el sardanisme i no en la música i la dansa de la sardana, tot i que sobre la situació d'aquests dos aspectes hi pugui haver diferents punts de vista, cosa d'altra banda, normal i molt saludable.

El sardanisme, igual que altres manifestacions lúdiques i culturals, s'ha vist afectat pels canvis de comportament de la societat actual, dels seus valors, de les modes, els costums i els nous hàbits de la gent, i especialment, dels més joves. La sardana, però, segueix tenint uns valors lúdics i culturals i el sardanisme és una manera de practicar-los i promoure'ls en competència amb moltes altres propostes d'atracció del temps de lleure que s'adrecen a una societat cada vegada més contemplativa que participativa però, a la vegada, donada la varietat de l'oferta, més exigent.

Trencar la rutina, oferir qualitat i organitzar actes que atreguin l'atenció del públic, no només el sardanista, ha de ser un objectiu prioritari,

encara que això pressuposi limitar algunes de les activitats reiteratives que actualment s'organitzen i que són seguides, només, per un reduït nombre d'incondicionals, per molt respectable que aquest sigui.

Els organitzadors han tenir més en compte els condicionaments del recinte, cercar espais on es pugui complementar el sentit de la festa amb el cultural, difondre l'activitat i vetllar per la bona imatge i la qualitat de l'acte.

Una ballada de sardanes en un espai públic és l'expressió més difosa de l'activitat del sardanisme. És, doncs, molt important, sempre que sigui possible, incloure-la en el context d'alguna festa que, més enllà dels habituals balladors, congregui gent que hi participi o s'hi pugui sentir interessada. Hi ha molta gent que sap ballar sardanes i que no assisteix a les ballades però que, en canvi, si va a una festa determinada on també hi fan sardanes, s'incorpora a la rotllana espontàniament.

I si a les ballades, o als aplecs, hi volem interessar el jovent, el nostre missatge ha d'introduir nous conceptes tendents a una actualització dels valors ancestrals de la sardana. Sense menystenir ni amagar res de tot el que ha significat d'element vertebrador i reivindicatiu en un passat certament difícil, a les noves generacions -les presents i les que vindran- poc o gens els motivaran aquests fets per ells no viscuts i que la majoria de la societat adulta tendeix a oblidar.

Cal, doncs, que presentem la sardana com una música i una dansa important i significativa de la tradició i la cultura catalana, que es manté i que cal mantenir viva perquè conté aspectes essencials, irrenunciables, característics i definidors de la nostra personalitat col·lectiva, capaç, però, d'inserir-se i adaptar-se a les noves concepcions desmitificadores d'una societat plural que reclama una dinàmica cultural i lúdica molt diversificada. Una societat que tendeix, en sentit metafòric, a substituir el concepte de participació i germanor, representat per la força col·lectiva de la sardana, per la pinya física i competitiva dels castellers.

En aquest estat de coses, les colles sardanistes han de tenir un paper important. Han de ser el veritable "banc de proves" de tot el que s'esdevé en el món de la sardana. Malgrat que també passin per un moment de transició, a les colles hi ha jovent, i els concursos haurien de ser un compendi on el lluïment, la tradició i l'espectacle no fossin antagònics, sinó complementaris. El repte de les colles hauria de ser el de demostrar al jovent primer, i al sardanisme en general, que ballar sardanes avui pot ser moltes coses a la vegada: un fet cultural, interpretar una música, demostrar una qualitat, competir, improvisar i, especialment, gaudir ballant.

La fita hauria de ser assolir l'espectacle amb un compendi de tradició i innovació. I amb l'espectacle, milloraria l'assistència de públic i la possibilitat d'incorporar nou jovent.

Pel que fa als aplecs, aquests tenen una problemàtica similar a les ballades. Cal adequar el tipus d'aplec al nostre entorn més proper i no pretendre fer un aplec igual que el que fèiem fa 30 anys enrere. Un aplec no ha de ser un simple enfilall de sardanes matí, tarda, nit, o qualsevol altre combinació. Ha de ser una gran festa, amb la sardana com eix central, però amb molts més altres al·licients.

Si passem de la dansa a la música convindrem que un dels vessants del sardanisme actual que més funciona i en més bon estat de salut es troba són les cobles i els compositors. És a dir, la part musical i concertística de la sardana. Però cuidem poc aquest aspecte. Avui dia existeixen cobles i composi-

cions que ens poden fer passar una vetllada musical de gran dignitat. Hem de rebutjar la idea que la cobla només serveix per interpretar sardanes. La música de cobla compta amb un amplí i variat repertori que ens permet fer un programa atractiu, tant pels sardanistes com per aquells que simplement els hi agrada la música però desconeixen la cobla.

Crec, sincerament, que és molt important que sense renunciar a gaudir d'aquestes brillants iniciatives que el bon moment de la música ens proporciona, reflexionem sobre la sardana dansa i intentem un esforç conjunt, cobles, músics, compositors, organitzadors, socis d'entitats, sardanistes, simpatitzants, institucions, mitjans de comunicació, tot-hom que estimi la sardana, per potenciar el seu esperit festiu, generar noves adhesions, especialment entre la gent més jove, i evitar una bifurcació entre música i dansa que, a curt termini, tindria greus conseqüències.

També hem de millorar la imatge que la sardana dona al món exterior. Hem de superar aquell clixé que encara alguns tenen dels sardanisme equiparat a barretina i espartany. Però és que a vegades els hi donem la raó. En qualsevol àmbit dels que hem parlat hem de cuidar la imatge. Les colles posant al dia els seu vestuari, que algunes ja ho han fet, com les d'aquí a Esparreguera. Els concursos i aplecs procurant una megafonia adient. Fent una publicitat d'acord amb les tècniques actuals. Millorant el disseny de les nostres publicacions i programes, etc. Tot això ens pot ajudar a que els mitjans de comunicació ens mirin amb uns altres ulls. Per la nostra part hem de ser conscients que, al marge dels grans mitjans de comunicació generalistes, tenim moltes publicacions locals i comarcals, emissores de ràdio, de televisió local, que no cuidem.

Els hi hem de proporcionar la notícia i no esperar que la vinguin a buscar. Hem de ser constants en aquest aspecte. Totes les entitats sardanistes tenen un president, un tresorerer, un secretari, però molt poques tenen un vocal de premsa o de comunicació encarregat de difondre l'activitat que generen. I això, en l'era del màrqueting i de la tecnologia de les comunicacions, és fonamental.

He esmentat la dansa i la música i ara ho he de fer sobre la base que les sustenta: l'ensenyament i la participació.

L'ensenyament és un dels punts més importants del nou sardanisme. La transmissió de pares a fills sembla que està estroncada. El factor lleure està altament diversificat. Hem de transmetre a la mainada el que és la sardana ja des de l'escola. Però ho hem de fer de la mateixa manera com ells estan acostumats a rebre tota l'altra informació, ja sigui a l'escola o a fora d'ella. Cal que ens reciclem constantment en aquest aspecte. Que utilitzem tots aquells elements que ens facilita la tècnica moderna. No es tracta d'imposar la sardana sinó de presentar-la com un element de referència complementària al desenvolupament de la personalitat de l'infant i despertar el seu interès en els aspectes més lúdics i emotius. Si això s'ha de fer fora de l'horari escolar, caldrà reforçar més els aspectes lúdics i presentar més la sardana com un joc educatiu, prou interessant per divertir-se aprenent-lo.

En qualsevol cas, la presència de la sardana a l'escola ha de tenir una funció més pedagògica que doctrinària. Vull dir amb això, que si l'objectiu és aconseguir l'assistència d'infants i joves a les ballades de sardanes, primer s'ha d'aconseguir que la coneguin i l'estimin perquè, després, lliurement, decideixin practicar-la.

No ignoro que des de fa uns quants anys es porten a terme cursos d'aprenentatge de la sardana, i que cal reconèixer la voluntat i l'esforç esmerçat per un col·lectiu de persones que mereixen el reconeixement dels sardanistes. Però la limitació dels recursos i, possiblement, la manca de metodologia, han condicionat els resultats. Això, però, no ens ha de desanimar. Hem de ser perfectament conscients que treballem pel futur. A nosaltres ens pertoca la feina de sembrar. Si ho fem bé, uns altres, d'aquí uns anys, ja recolliran els fruits.

S'ha de portar la sardana a l'escola presentant-la com la dansa representativa del pacifisme, l'ecologisme, la germanor i la convivència. Com una dansa que té les seves regles però que hom pot alterar democràticament entrant a la rotllana en tot moment, que és alegre i nostàlgica, que és vibrant i patètica, que és sentiment i diversió i que és, com el nostre caràcter, una barreja de seny i rauxa. No aprofitar pedagògicament les possibilitats de la sardana és una llàstima, i cal treballar de valent per tal que aquest fet sigui esmenat com més aviat millor.

I, pel que fa referència a la participació, si després de tots els esforços organitzatius, de fer un acte amb tots els requisits apuntats fins ara, no hi participem i no hi col·laborem econòmicament, els organitzadors i els seus anunciants i patrocinadors es veuran decebuts. No podem deixar que les entitats hagin de dependre totalment dels ajuts oficials. El nostre suport i el nostre com-

promís amb la promoció i difusió de la sardana pressuposa també el nostre compromís econòmic que ho faci possible.

Com els deia al començament, en cap moment he pretès donar-los una lliçó magistral. Simplement he volgut reflexionar en veu alta sobre aspectes relacionats amb el que avui ens aplega a tots aquí a Esparreguera, en aquest acte protocol·lari del seu Pubillatge.

En conclusió i per acabar, els he de dir que estic convençut que la sardana serà allò que els sardanistes, i molts ciutadans de Catalunya, vulguem que sigui. D'uns i altres, doncs, depèn que els seus valors musicals, coreogràfics, cívics, culturals, etc., perdurin en el futur dins del context d'una cultura popular que ens caracteritza i a la qual mai, mai, no podem renunciar.

¹ Lliçó magistral pronunciada el dia 22 d'abril de 2006 a Esparreguera, Ciutat Pubilla de la Sardana 2006

**FINQUES
CARNER**

Agent de la propietat Immobiliària

Sant Antoni M^o Claret, 18 • SABADELL
Tels. 93 725 47 66 - 93 725 49 76

LA
LLAR
DEL
LLIBRE

des de 1.957

ESCOLA DEL SOL

C. Migdia, 35-45 - C. Sant Pau, 20
Tels. 93 727 82 46 - 93 725 74 61
08201 Sabadell